

RAFAEL CALATAYUD **Director d'escena**

“Continuem ancorats en una política d'aparador”

JULIO A. MÁÑEZ

Fa un quart de segle que Rafael Calatayud (València, 1955) és al capdavant de La Pavana, una de les companyies més veteranes del teatre valencià, en què ha fet de tot, sempre centrat en la direcció. Ha muntat més d'una vintena d'obres, moltes amb un èxit notable, i ara s'està al Talia de València amb *Crisis de identidad*, de Christopher Durang, un dels seus autors preferits.

Pregunta. Fa una mica més de 25 anys que sou als escenaris. Al vostre parer, quins han estat els canvis més rellevants en l'escena valenciana durant aquest temps?

Resposta. Sí que en fa, de temps, molt. Pense que no hi ha hagut canvis, ni més rellevants ni menys; ací cadascú segueix el seu propi camí i intenta fer les coses bé; en el meu cas, treballant de manera honesta, senzilla i sincera, procurant ser coherent amb aquesta part creativa i imaginativa que em fa gaudir dia a dia d'aquesta professió. El cas més lamentable és que durant aquests 25 anys, diria que quasi 35, continuem ancorats en una política d'aparador amb inversions enormes en grans esdeveniments. Continue trobant a faltar una aposta més decidida i estructurada que projecte cap al futur les companyies i els professionals d'aquest país.

P. I en l'evolució de la seua faena com a director?

R. La faena diària, la intuïció i l'autocrítica. Tot el que he fet a la vida és emocional. I la part emocional la lliure a la meua faena. No sóc un intel·lectual ni un teòric del teatre, jugue amb l'emoció d'un xiquet que descobreix una cosa per primera vegada. Apassionadament. Les paraules se les emporta el vent: sempre dic això en la primera lectura d'un text dramàtic. M'inspira la música, la meua música, i els actors amb qui treballo. Admire el respecte, la sinceritat i la senzillesa de l'actor sobre l'escenari. Deteste l'actor que presumeix

de la seua interpretació i es creu únic. També, ser un simple espectador del món que m'envolta. Potser totes aquestes reflexions són les que m'han fet evolucionar.

P. Feu fàcil el que és difícil, que és fer comèdia. És un do natural o us ha costat molt obtenir-lo? D'altra banda, en moltes de les vostres posades en escena deixeu veure la influència del cinema, del cinema clàssic.

R. Fer comèdia és difícil. Ser un bon actor de comèdia, també ho és. El cinema, en efecte, ha estat una gran font d'inspiració en la meua vida. Els grans còmics, Chaplin, Keaton... sempre els recorde patint, ja que moltes vegades el que contaven eren grans tragèdies. Em sorprén la vulnerabilitat de les seues interpretacions i com aconseguen fer-te plorar amb el somriure a la boca. La rialla mai no pot ser gratuïta. De vegades les situacions són còmiques sense més, però les històries han de tenir una base dramàtica important. Això és el que fa possible una gran comèdia.

P. En els vostres últims muntatges brilla una mena de psicologisme, tot i que tractat amb una certa mala llet. Però és nota que estimeu els vostres personatges, que en teniu cura. I, a més, treballo amb una certa acidesa servida entre somriures.

R. Tots els personatges tenen

“Fer comèdia és difícil. Ser un bon actor de comèdia, també ho és”

un component psicològic que parteix de la base que tots tenen un caràcter únic en cada obra. Potser amb Durang la ironia i la mala llet hi estan presents de manera quotidiana sense prejudicis intel·lectuals i amb molt de sentit de l'humor. Gaudisc amb ell perquè fa que em senta lliure a l'hora d'in-

Rafael Calatayud, director de la companyia La Pavana. / JESÚS CÍSCAR

terpretar-lo.

P. La Pavana és una de les poques companyies valencianes que aguanta. I, a més, es permet el luxe de fer gires molt llargues. Des d'aquesta perspectiva, quina creieu que ha de ser la relació entre companyies privades i teatre públic?

R. Considere que és imprescind-

dible, i encara més amb la perspectiva de crisi econòmica, que el teatre públic i privat desenvolupen noves fórmules de col·laboració que permeten optimitzar els recursos. En aquest sentit, les experiències de gestió mixta farien possible una implicació més important del sector privat en la generació de recur-

sos propis.

P. Deia Miguel Narros que els nous directors espanyols a penes saben fer moure més de tres actors al mateix temps. No és el vostre cas, ja que és proverbial el vostre sentit coreogràfic del ritme. És, en certa manera, una estratègia emparentada amb el cinema coral? D'altra banda, per què em costa tant d'imaginar-vos dirigint un Shakespeare?

R. Bé, no cal dir que no sóc un director novell. Crec que no té res a veure amb estratègies ni amb el cinema coral, sinó amb la lògica orgànica i els impulsos. El text és una partitura, ací està implícit el ritme i el moviment dels actors. Ara faré un Guillem de Castro; no sé què és pitjor, però ho faré. Això pel que fa a la pregunta sobre Shakespeare.

P. La situació del teatre sembla travessar un bon moment. A què atribuiríeu aquesta circumstància? Us sembla passatgera o consistent?

R. Tant de bo fóra consistent i no passatgera. Potser té a veure amb la crisi, tal vegada la gent necessita eixir i passar dues hores gaudint d'un espectacle viu com és el teatre. Espere que perdure aquest moment.

P. De segur que ja teniu algun muntatge nou entre mans... I, per cert, com definiríeu la vostra fórmula de treball? Un equip estable, amb suport de col·laboracions puntuals? Interfereix la vostra funció com a director artístic de La Pavana amb el vostre treball com a director escènic?

R. Sempre tinc més d'un muntatge entre mans. Establir un equip és complicat, però sempre intente envoltar-me de creatius còmplices. De professionals que creguen i confien en el meu projecte. Encara que hi ha actors habituals en els meus muntatges, intente no tancar-me en aquest sentit. Sóc empresari i director artístic de La Pavana, però això no interfereix perquè pugui treballar per a unes altres empreses públiques o privades. Tot siga pel teatre.

JOSEP PIERA

A la memòria de Carmelina Sánchez-Cutillas

La notícia del traspàs de Carmelina Sánchez-Cutillas m'ha dut a pensar en com van ser, d'entusiastes, de felços i de frustrants alhora, els anys de la transició, per als valencians. I de la manera com el seu llibre *Matèria de Bretanya* va ser rebut com una alenada vital, provinent d'un passat i d'uns paisatges que els més joves estàvem descobrint.

No resulta fàcil intentar fer memòria del que van ser els anys setanta per a la literatura valenciana escrita en català. Sí que resulta fàcil dir quina enorme i grisa precarietat hi havia en les lletres, i a València, uns quants anys abans. I això, en les dues llengües usades literàriament. Per posar una mica de llum entre tanta grisor, de tant en tant apareixia un llibre, en publicació d'autor, que només llegien quatre i prou. Recorde, en aquells anys, anar per llibreries de vell, i trobar llibres de versos que ningú no havia llegit mai, ja que aquells bells exemplars dedicats no tenien les fulles ni desbarbades. Vull dir que la presència literària a València, i d'autors valencians, era entre clandestina i catacumbica, si no d'ambició escassa, llevat d'algunes

Un 'flash' dels anys 70

La influència d'una escriptora sobre tota una generació

excepcions. La majoria eren edicions d'autor (pagades pel mateix autor), ja foren en castellà, com feia fins i tot Juan Gil-Albert, o en valencià, com feia Enric Valor, o en les dues llengües, com feien Maria Ibars i Maria Beneyto, dues dones de generacions diferents. Carmelina Sánchez-Cutillas era una altra cosa.

Carmelina Sánchez-Cutillas havia publicat papers i estudis erudits sobre el segle XV i un parell de llibres de poesia, però la seua efimera presència literària va ser una lluminosa creació dels ambients renovadors de la literatura dels anys setanta, sorgida amb l'esclat estimulante que suposà l'aparició de l'editorial Tres i Quatre i els Premis Octubre.

Aquests anys eren joves, de fantasies literàries barrejades amb barreries llibertàries, i la publicació de *Matèria de Bretanya* va suposar l'aparició d'una narrativa distinta del desfici retòric d'*Assaig d'aproximació de Falles folles fetes foc* d'Amadeu Fabregat (que només va agradar a quatre desfica-

ciats com jo), però distinta també dels encisadors relats d'*Els cucs de seda* de Joan Francesc Mira, inspirats en el millor realisme a la italiana. La narrativa demanava i exigia lectors, i els lectors valencians, la majoria estudiants poc avesats a llegir en valencià, preferien les delícies britàniques de Carmelina que no el deliri de diccionari de Fabregat. I això, per descomptat, feia més versemblant i bonic i divers el país que somiàvem. Van ser les qualitats literàries de l'autora, i la rellevància i la modernitat que aleshores tenia el premi Andròmina (les cobertes dels llibres de Tres i Quatre es feien de veure i de notar als aparadors de les llibreries), les que feren de *Matèria de Bretanya* un llibre llegit i estimat per una generació que volia descobrir i refer un país amagat, i el feien i el desfeien cantant cançons de Raimon, de Serrat, de Llach, de Sisa, o llegint *La plaça del Diamant*; *Et deix, amor, la mar com a penyora*; i *Matèria de Bretanya*, per exemple.

Després d'aquest llibre, Carmelina Sánchez-Cutillas anà, si no

deixant d'escriure prosa —que no ho sé—, sí de publicar-ne. En poesia, publicà un llibre nou, *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta*, que tingué un cert ressò minoritari. Potser va publicar més versos i altres coses esparses, com un relat que li publicàrem en la revista *Cairrell*, que va saber fer passar per un inèdit de sor Isabel de Villena, grà-

Hi ha delicioses peces que avui semblen clàssiques, com ara 'Matèria de Bretanya'

cies als seus estudis sobre els clàssics valencians.

Per quines raons o quins motius desaparegué de l'escena literària la Carmelina prosista? Jo, de lluny i d'oïda, n'he sentit dir i contar unes quantes de personals, però crec que se'n trobarien d'altres de compartibles, com l'ambient enrarit i poc propici a la creativitat literària —i

encara menys amb l'etiquetat de català, poc abans segell de civisme i de modernitat— que s'instal·là a València a mesura que la transició democràtica avançava. En poc temps, el calcetí de disseny es girà i ens mostrà les pròpies misèries, com ara els tancs pels carrers la nit del 23-F. Les falles folles de Fabregat van fer-se follies fallides, i les hollywoodianes alegres (un record amic per a *Això diu que era*, de Rafa Ferrando, i per a *Ramona Rosbif* d'Isa Tròlec) acabaren malament.

Els temps havien canviat. La nova escena civil i política, també. I igualment les fantasies primaverals d'una generació. La nostra primavera valenciana va ser més semblant a la de Praga que no a la de París. I moltes veus van preferir callar (o mirar i callar) des d'aleshores. Per unes raons comprensibles, i per unes altres de més interessades; fins i tot per desraons, o per supervivències. Potser se n'hauria de parlar més? Certament, la literatura valenciana dels anys setanta mereixeria una revisió, perquè, entre altres coses, i si més no vista des de la distància dels trenta anys passats, hi ha delicioses peces que avui semblen clàssiques, com ara *Matèria de Bretanya*. Per cert, n'hi ha cap edició recent al mercat?